

YÜKSEKÖĞRETİMDE UZAKTAN EĞİTİM VE KALİTE GÜVENCESİ SİSTEMİ

Uzaktan eğitim, genel anlamda öğrenen, öğreten ve öğrenme kaynaklarının farklı fiziksel mekanlarda bulunduğu, derslerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla eş zamanlı ya da eş zamansız olarak yürütüldüğü zamandan ve mekândan bağımsız esnek bir eğitim biçimi olarak tanımlanabilir. Uzaktan eğitim, yapısı gereği örgün eğitime kıyasla belirgin farklılıklar içermektedir. Nitelikli bir uzaktan eğitim sisteminde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler Şekil 1’de sunulmuştur.

Nitelikli bir uzaktan eğitim sisteminde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1: Nitelikli bir uzaktan eğitim sisteminde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler

Şekil 1’de görülebileceği gibi nitelikli bir uzaktan eğitim sisteminin bileşenleri;

- Uzaktan eğitim politikası
- Altyapı olanakları
- Erişim durumları
- Kullanım yeterlikleri
- Eğitim-öğretim süreçleri
- Uzman insan kaynağı
- Destek hizmetleri ve
- Bilgi güvenliği ve etik boyutlardır.

Uzaktan Eğitim Politikası

Uzaktan eğitim sürecinin niteliği ve bu niteliğin gelişimsel bir yapıya kavuşmasında en temel gerekliliklerden biri; kurumun uzaktan eğitim süreçleri ile neyi başarmak, nereye varmak istediğini ortaya koyan bir **Uzaktan Eğitim Politikası**’na sahip olmasıdır.

Uzaktan eğitim politikası;

- Kurumun misyon ve hedefleri doğrultusunda geliştirilmiş genel eğitim-öğretim politikası ile **uyumlu** olmalı,
- İlgili tüm **paydaş**ların katılımı ile hazırlanmalı ve
- Kurumun iç kalite güvence sistemiyle **entegre** şekilde **sistematik** olarak izlenmelidir.

Uzaktan eğitim süreçlerinde;

- Ulaşılabilir kurumsal hedefler tanımlanmalı,
- Önceki öğrenmelerin tanınmasıyla ilgili kurumsal süreçlerle uyum sağlanmalı,
- Eğitim programları paydaş katılımıyla hazırlanmalı,
- Akademik birimler hem programın titizlikle yürütülmesini hem de eğitim kalitesini garanti ederek uzaktan eğitim programlarının gözetimini yapmalı,
- Uzaktan eğitim yoluyla verilen programlar ve dersler, yüz yüze eğitimlerde sunulanlarla aynı akademik standartları korumalı,
- Uzaktan eğitim programları, öğrenme çıktıları, başarıları, öğrenen ve öğretmen memnuniyeti açısından değerlendirilerek, yüz yüze eğitim ile karşılaştırılmalı,
- Uzaktan eğitim programlarını desteklemek için yeterli kaynaklar (finansal, insani, fiziksel, teknolojik vb.) sağlanmalı,
- Uzaktan eğitim programlarına kayıtlı öğrenenler, kütüphane, bilgi kaynakları, laboratuvarlar ve donanım da dahil olmak üzere öğrenme kaynaklarına yeterli erişime sahip olmalı ve bu kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanmalıdır

Altyapı ve Erişim Olanakları

Nitelikli bir uzaktan eğitim süreci için bir diğer önemli gereksinim, kurumda nitelikli **teknolojik alt yapı (bilgi altyapısı) ve erişim olanaklarının** varlığıdır. Ancak bu olanakların yanı sıra önemli bir gereklilik de öğrenen ve öğretim elemanlarının da uzaktan öğrenme ortamına erişim için gerekli altyapıya sahip olmasıdır. Bir uzaktan eğitim sisteminin altyapıları denildiğine genel olarak dört bileşenden söz edilmektedir:

- Uzaktan eğitim sisteminin tesis ve altyapı olanakları
- Öğretim ortam ve araçları
- Yönetimsel araçlar
- Kütüphane ve kaynaklar

Uzaktan eğitim sistemleri için gerekli anahtar altyapı bileşenleri Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2: Uzaktan Eğitim Sistemleri İçin Anahtar Altyapı Bileşenleri

Uzaktan Eğitim Sisteminin (Merkezinin) Tesis ve Altyapı Olanakları

Uzaktan eğitim hizmeti sunacak kurumların kesintisiz ve sorunsuz bir uzaktan eğitim hizmeti sunmaları her şeyden önce teknolojik altyapıya ve bu altyapıyı oluşturan bileşenlere bağlıdır. “Teknolojik altyapı” ya da “bilgi teknolojileri altyapısı (IT Infrastructure)” kavramını Janssen (2015), kurumsal bilişim teknolojilerinin (BT) varlığı, işletimi ve yönetimi için verilen servisler ile donanım, yazılım ve ağ kaynaklarının birleşimi olarak tanımlar.

Donanım kaynakları bileşeninde sunucular, bilgisayarlar, veri merkezleri, ağ anahtarları, modem ve ağ yönlendiricileri, güvenlik duvarı gibi cihazlar yer almaktadır.

Yazılım bileşeni çok geniş bir yelpazeye sahip olup sunulacak hizmete göre değişkenlik göstermektedir. Yazılım bileşeninde ortak olan öğeler güvenlik duvarı yazılımları, veri tabanları, öğrenen bilgi sistemleri, e-öğrenme hizmetlerinin dağıtıldığı video konferans yazılımları, öğrenme yönetim sistemleri (ÖYS) gibi sıralanabilir.

Ağ kaynakları bileşeninde İnternet bağlantı kalitesi, güvenlik politikası ile güvenlik duvarları ve ağ kaynaklarının sağlıklı işletilmesi için gerekli politikalar sayılabilir.

Ancak;

Teknoloji (bilişim) altyapıları yanında önem arz eden bir diğer altyapı unsuru da öğrenen ve öğretim elemanı için erişilebilir olan tesislerin varlığıdır. Zira uzaktan eğitim birimi, uzaktan eğitim öğreneni ve öğretim elemanı için sadece internet üzerinden değil, telefonla ya da bireysel anlama da erişilebilir olmalıdır. Bu doğrultuda uzaktan eğitim hizmetlerinin koordine edildiği, bilişim süreçlerinin yönetildiği, öğrenen ve öğretim elemanlarına erişim ve kullanım desteğinin eş zamanlı ve eş zamansız olarak sağlanabildiği, yanı sıra öğretim elemanlarına öğretim yöntemi ve materyal geliştirme konusuna desteğin sağlandığı, yeterli fiziksel mekân, teknolojik donanım ve insan kaynağını barındıran uzaktan eğitim merkezleri oldukça önemlidir.

Öğretim Ortam ve Araçları

Öğrenme Yönetim Sistemleri:

Bir uzaktan eğitim sisteminin en temel öğretim ortamı sahip olduğu öğrenme yönetim sistemidir (learning management system - LMS).

Öğrenme materyallerini düzenleme, paylaşma ve tartışma, dersleri yönetme, ödev alma, sınavlara girme, bu ödev ve sınavlara ilişkin geribildirim sağlama, öğrenen, öğretmen ve sistem kayıtlarını tutma, raporlar alma gibi işlevleri yerine getirmek öğrenme yönetim sistemlerinin temel görevleridir. Öğrenme yönetim sistemi üzerinde; dersler ve sınıflar tanımlanmakta, öğretim elemanları öğretim materyali ve kaynak/kaynak listelerini yüklemekte, öğrenenlerin bunlara erişimi sağlanmakta, dersler yürütülebilmekte (eş zamanlı (senkron) / eş zamansız (asenkron) olarak), ödev verilebilmekte, toplanabilmekte, değerlendirilip dönüt verilebilmekte, ayrıca sınavlar gerçekleştirilebilmektedir. Öğrenme yönetim sistemleri birbiriyle uyumlu bileşenlerin bir sistem oluşturacak biçimde bir araya gelmesinden meydana gelir. Bunlar;

- Kayıt bileşeni,
- İçerik sunum bileşeni,
- Kurs bileşeni,
- Ölçme değerlendirme bileşeni ve
- Raporlama bileşenidir.

Öğrenenleri sisteme dahil eden ve onlar hakkında bilgilerin depolandığı bileşen kayıt bileşeni; öğrenme-öğretme etkinliklerinin tümü için gereken yönetsel özelliklerin bulunduğu bileşen içerik sunum bileşeni; öğrenenlerin eğitim-öğretim içeriklerine ulaşabilecekleri, ders kaynaklarına ve diğer ders içeriklerine erişebilecekleri bileşen kurs bileşeni; öğrenme-öğretme etkinliklerinin sonucunda yapılacak değerlendirmenin (sınav) hazırlandığı ve uygulandığı bileşen ölçme değerlendirme bileşeni ve eğitim-öğretim sürecinin tamamı ile ilgili verileri çeşitli kriterlere bağlı kalarak, öğrenen, öğretene ve sistem yöneticilerine sunan bileşen raporlama bileşenidir.

Unutmayınız;

Bir öğrenme yönetim sistemi kullanıcılara maksimum fayda sağlamalıdır. Bu nedenle taşınabilirlik, birlikte çalışabilirlik, yeniden kullanılabilirlik, yönetilebilirlik, ulaşılabilirlik, devamlılık ve ölçeklenebilirlik gibi birtakım özelliklere sahip olmaları gerekir.

Günümüzde Türkçe dil desteği sunan gerek profesyonel gerek açık kaynak kodlu pek çok öğrenme yönetim sistemi bulunmaktadır. Ayrıca ülkemizde uzaktan eğitim süreçlerinde deneyimli pek çok kurum da kendi öğrenme yönetim sistemlerini geliştirmiştir.

Eş Zamanlı (Canlı) Ders Araçları:

Öğretim sürecinde ikinci önemli bileşen özellikle canlı dersler ve toplantılar yürütmek üzere kullanılan çevrimiçi ortamlardır. Eş zamanlı çevrimiçi ortamlar, öğrenen ve öğretim elemanın sanal ortamda aynı

anda, aynı ya da farklı mekânlarda bir araya geldiği, birbirleriyle etkileştiği, deneyim paylaşımında bulunduğu ve öğretim elemanlarının yönettiği ortamlardır (Pituch ve Lee, 2006).

Bu ortamlarda öğrenenler öğretim elemanı ve arkadaşlarıyla gerçek zamanlı deneyimler paylaşmakta; bilişsel gelişimin ötesinde kendini sınıfın ve öğretim sürecinin aktif bir parçası hissetmeye ilişkin buradalıklarını (bilişsel, toplumsal ve öğretimsel) geliştirebilmektedir.

Günümüzde;

Uzaktan eğitim süreçleri içerisinde kimi kurumlar eş zamanlı etkileşim desteği sunan öğrenme yönetim sistemlerinden; kimileri de çeşitli eş zamanlı etkileşim uygulamalarından (Örn. Zoom, Adobe Connect, Skype, Hangouts, Google Meet vb.) yararlanmaktadır. Hangi çözüm işe koşulsun bu noktada kurumlarımızın dikkat etmesi gereken temel unsur canlı etkileşim kayıtlarına ilişkin veri güvenliğinin sağlanmasıdır.

İçerik Geliştirme Ortam ve Araçları:

Öğretim süreçleri için bir diğer temel bileşen de içerik geliştirme ortam ve araçlarıdır. Uzaktan eğitimde kullanılmak üzere geliştirilen içeriklerin kalitesi, kullanılan araçların sayısı ya da çeşitliliğinin yanı sıra içeriğin türüne de bağlıdır. Bu noktada uzaktan eğitimde yararlanılabilecek içerik türleri üzerinde durmakta fayda vardır. Uzaktan eğitim sürecinde öğretim materyali türleri metinler, görseller, sunumlar, ses ve video kayıtları; ayrıca animasyon, simülasyon ve sanal/arttırılmış gerçeklik uygulamaları olarak çeşitlenmektedir.

Uzaktan eğitimde materyal üretme sürecinde dikkat edilmesi gereken en temel unsur öğrenenin materyalle **etkileşimini** olabildiğince arttırmaktır. Durağan, öğrenenin pasif biçimde, sadece okuduğu, izlediği ya da dinlediği materyalden çok; **soru sorup cevaba göre ilerleyebilen, birden çok öğrenme yolu sunabilen, öğretimi oyunlaştırabilen vb.** etkileşimli materyallere odaklanılmalıdır. Böylece öğrenen kendi öğrenme sürecinde daha aktif olacak, uzaktan eğitimde öteden beri sorun teşkil eden derse ilgi, katılım (participant, derse girme) ve bağlanma (engagement, düşünsel ve duygusal anlamda derse izleme) durumları artabilecektir.

Günümüzde;

Yükseköğretim kurumlarının üreteceği kurumsal çözümlerin yanı sıra pek çok sayıda ücretli ya da açık erişimli öğretimsel Web2.0 uygulaması söz konusudur. Bunlar aracılığıyla, öğretim üyeleri derslerinin kuramsal boyutlarını kişisel ders anlatımları, sunumlar ya da ekran görüntüsü kayıtlarıyla video ya da ses (podcast) biçimine dönüştürebilir, bunlara etkileşim unsurları ekleyebilirler.

Uzaktan Ölçme ve Değerlendirme Yapıları:

Uzaktan eğitimin en önemli konularından biri sağlıklı ölçme ve değerlendirme süreçlerinin yürütülmesidir. Uzaktan eğitim ortamlarında yapılacak ölçme ve değerlendirme geleneksel ölçme ve değerlendirmeden farklıdır. Ölçme sürecinde öğrenenin uzaktan izlenmesi oldukça güçtür. Bu nedenle, öğrenenlere dönüt (geri bildirim) verilmesi, öğrenenden öğrenene farklılık gösteren öğrenme hızının kontrolü ve değerlendirme süreci sonunda elde edilecek öğrenme kalitesini belirlemek amacıyla uzaktan eğitimde **sürekli değerlendirme** yapılması gerekir. Bu öğrenenin performansını ve motivasyonunu olumlu yönde etkiler. Uzaktan eğitimde e-değerlendirme günümüzdeki ifadesiyle; eğitsel değerlendirme sürecinde bilişim (bilgi ve iletişim) teknolojilerinin kullanımını ifade eder ki bu kullanım alanı öncelikle değerlendirme görevlerinin (çoktan seçmeli bir soru, işaretleme, eşleştirme, performans görevi vb.) tasarlanması, öğrenene sunulması, olası yanıtların elde edilmesi ve kaydedilmesi olarak tanımlanabilir (Bayrak & Yurdugül 2019). Teknoloji destekli değerlendirme süreçlerinde değerlendirme görevlerinin öğrenenlere yöneltilmesi bilgisayar ve benzeri teknolojiler ile yapılmaktadır (Bayrak, 2014). Uzaktan öğretimin gerçekleştirildiği birçok öğrenme yönetim sistemleri bulunmakta bunlar gerek **ürün** gerekse **süreç** temelli değerlendirme amacıyla gerçekleştirilebilecek pek çok uygulamaya olanak tanımaktadır.

Ancak;

Bu süreçte asıl sorun, geleneksel formatta uygulanan ara sınav ve dönem sonu sınavlarının yerini alabilecek, ölçme amacına hizmet eden (geçerli) ve mümkün olduğunca hatasız ölçümlere olanak tanıyan (güvenirliliği yüksek) uygulamaların yapılabilmesidir. Bunları planlarken, az da olsa bazı öğrenenlerimizin

uzaktan öğretim uygulamaları için temel gereksinimi olan İnternet bağlantısına sürekli erişim olanağı olmayabileceği dikkate alınmalıdır.

Öğrenme yönetim sistemleri de bu bağlamda öğrenenlere performans ödevi verme, bunları kişisel dosyalarda biriktirme, böylece performansa dayalı ve biçimlendirici (formative) ölçme değerlendirme süreçleri yürütüme olanağı tanımaktadır. Öte yandan uzaktan eğitim veren bazı kurumlar sınavlarını yüz yüze ortamlarda yapmayı tercih etmektedir. Günümüzde gerekli sınav kontrollerin uzaktan yapabilen, sınav esnasında öğrenen bilgisayarında güvenli bir ortam oluşturmaya yönelik çevrimiçi sistem ve araçlar da (Örn. Safe Exam Browser) söz konusudur. Bununla birlikte günümüzde öğrenenlerin birden çok bilişim cihazına sahip olduğu düşünülerek bu tür gerçek zamanlı sınav uygulamalarında görüntülü izleme çözümlerinden de yararlanılması önerilmektedir.

Unutulmaması gereken, örgün öğretim uygulamalarındaki ölçme ve değerlendirme süreçlerini ikame edecek uzaktan öğretime dayalı ölçme ve değerlendirme uygulamalarının, ölçme ve değerlendirmenin temel ilkeleri göz ardı edilmeden, mümkün olduğunca kesintisiz ve hızlı İnternet erişimi gerektirmeyen biçimlerde gerçekleştirilmesidir.

Yönetsel Araçlar ve Öğrenen Hizmeti Altyapıları:

Uzaktan eğitim sisteminin yönetsel bileşenleri öğrenen bilgi sistemi, öğretim elemanı bilgi sistemi, veri tabanları, veri trafiği kontrol mekanizmaları, bilgi erişimi yetkilendirme ve denetim servisleri gibi; öğrenen, öğretim elemanı ve uzaktan eğitim sistemi arasındaki etkileşimi sağlıklı biçimde sürdürmekten sorumlu yapılarıdır. Öğrenen hizmeti altyapıları ise; rehberlik ve psikolojik danışmanlık, kariyer geliştirme, öğrenen topluluğu oluşturma-yönetme gibi hizmetlerin uzaktan eğitim sistemine aktarılmasına vb. ilişkin çevrimiçi yapılarıdır.

Kütüphane ve Kaynak Hizmetleri:

Kütüphane hizmetleri uzaktan eğitim kurumlarının öğrenenlere sunması gereken önemli hizmetlerden biridir. Uzaktan eğitim sisteminin kütüphane ve kaynaklarını öğrenenlere sunulan çevrimiçi kütüphane olanakları, portal kaynakları ve yine kurum tarafından öğrenenlerin kendi ödevlerinde kullanımları için sunulan görsel, işitsel ve görsel-işitsel materyal ve nesne ambarları oluşturmaktadır. Kurum uzaktan eğitimde gerek öğretim elemanı gerekse öğrenenlerin dersler kapsamında ürettiği tüm materyal ve ürünlerin çevrimiçi formda, dolayısıyla **internet ortamında dolaşım ve paylaşımına açık olduğunu** göz önünde bulundurarak, içerik üretim süreçlerinde kullanılmak üzere **teelif hakkı kurumda olan** çevrimiçi nesne ambarları edinmeli/geliştirmelidir.

Unutmayınız;

1. Günümüzde yükseköğretim kurumlarımız genellikle uzaktan eğitim sistemi için elzem olan bu altyapı bileşenlerinin önemli bir kısmını profesyonel ya da açık erişimli biçimde edinebilmektedir. Bir kısmını da örgün süreçler için geliştirilmiş olan altyapı olanakları ve yazılımlarla karşılamaktadırlar. Bununla birlikte gerek hizmetlerin sürdürülebilir olması gerekse bilgi güvenliğinin sağlanması açısından kurumlarımızın dört hususa dikkat etmesi önemlidir.
 1. Uzaktan eğitim sistemi için edinilen bilişim kaynaklarının bütünleşik bir sistemle yönetilmesi gerekmektedir. Zira ancak bu biçimde her biri eğitimin sağlıklı biçimde yürütülmesi için son derece önemli olan bu bileşenlerin amacına uygun ve yeterli biçimde çalışması sağlanabilir.
 2. Hizmet alımıyla karşılanan uzaktan eğitim olanaklarında, uzaktan eğitim sistemi verileri hizmet alımının yapıldığı noktalarda değil kampüs içerisinde tutulmalıdır. Böylece bilgi güvenliği sürdürülebilir biçimde sağlanabilir.
 3. Öğrencilere sunulan hizmetler, farklı biçimlerde yaşanacak erişim ve bağlantı sorunlarını (cihaz yetersizlikleri, internet altyapısı yetersizlikleri, zaman uyumsuzlukları vb.) bertaraf etmeye dönük biçimde alternatifli (eş zamanlı derslere katılmayan öğrenciler için ders kayıtlarının sistemde sonradan yayınlanması, ödevleri gerçekleştirmek için farklı ortam/yöntemler tanımlanması, ders seçiminde öğrencilere farklı zaman seçenekleri oluşturulması vb.) olarak geliştirilmelidir. Böylece öğrencilerin erişim ve zaman yetersizliklerinden kaynaklanacak eşitsizliklerin önüne geçilebilir.
 4. Uzaktan eğitim altyapı ve hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için güçlü bir finansal altyapı oluşturulmalıdır. Zira, nitelikli bir teknolojik alt yapının istikrarı nitelikli bir finansal altyapının ve uzaktan eğitime tahsis edilmiş sürdürülebilir bir bütçenin varlığına bağlıdır.

Yeterlikler

Öğrenen, öğretim elemanı ve yöneticilerin **erişim ve altyapıyı kullanım yeterlikleri** nitelikli bir uzaktan eğitim süreci için önemli bir diğer unsurdur. Erişim, basitçe, geliştirilen teknoloji temelli çözümlerin tüm kullanıcılar için ulaşılabilir ve faydalanılabilir olmasıdır. Uzaktan eğitimde yeterlikler sistem ve kullanıcı bazında iki yönlü olarak düşünülmelidir. Bunlardan ilki uzaktan eğitim sisteminin en ergonomik, kolay kullanılabilir ve bilişsel kaybolmayı engeller biçimde düzenlenmesi; ikincisi de kullanıcılara sistemin kullanımına ilişkin yeterliklerin kazandırılmasıdır.

Bu noktada değinilmesi gerek bir unsur da uzaktan eğitim sisteminde temel **öğretim elemanı yeterlikleri**dir. Burada teknik ve pedagojik iki yeterlik alanından söz etmek gerekmektedir. Teknik anlamda, uzaktan eğitimde ders veren bir öğretim elemanı sistemin öğrenme yönetim sistemini, içerik geliştirme sistemini, ölçme-değerlendirme sistemini, öğretim elemanı bilgi sistemini; bunun dışında video oluşturma, işleme, karikatür, karakter, animasyon, etkileşimli sınav gibi pek çok etkinlik için öğretimsel Web2.0 uygulamaları ve günümüzde internetin sunduğu tüm bilgi kaynaklarını etkin biçimde kullanabilmelidir. Pedagojik anlamda ise, uzaktan eğitimle geçilecek öğrenen merkezli, yetkinliği ve bu yetkinliği kazanmak için gösterilen çabayı temel alan ve metnin devamında üzerinde durulacak öğretim ve ölçme-değerlendirme yaklaşımlarını başarılı biçimde uygulayabilmelidir. Dolayısıyla kurumlar uzaktan eğitim sistemlerinde yer alacak öğretim elemanlarının bu konulardaki yeterliklerini eğitimcilerin eğitimi programları ya da uzaktan eğitim sistemi içerisine entegre edecekleri eğitimcilerin eğitimi modülleriyle sürekli geliştirmelidir.

Bu doğrultuda dünyada yapılmış bazı öğretim elemanı yeterlik sınıflamaları Tablo 1’de sunulmuştur.

<u>Salmon, 2000</u>	Süreci anlama, teknik beceriler, çevrimiçi iletişim becerileri, alan uzmanlığı, kişisel özellikler
<u>Reid, 2002</u>	Teknik bilgi, alan uzmanlığı, süreci idare etme ve kolaylaştırma, değerlendirme, ders yönetimi
<u>Dennis vd., 2004</u>	Pedagojik bilgi, iletişim bilgisi, alan uzmanlığı, teknoloji bilgisi
<u>Klein vd., 2004</u>	Mesleki temeller, planlama ve hazırlık, öğretim yöntem ve stratejileri, değerlendirme, yönetim
<u>Shank, 2004</u>	Yönetim ve tasarım bilgisi, süreci kolaylaştırma (<u>facilitation</u>), değerlendirme, teknik bilgi
<u>Richer vd. 2005</u>	Mesleki temeller, planlama ve analiz, tasarım ve geliştirme, uygulama ve yönetim

Kaynak: Bawane ve Spector, 2009’dan çeviren Baturay ve Türel, 2012.

Tablo 1. Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Bazı Öğretim Elemanı Yeterliği Sınıflamaları

Tablo 1’de de görülebileceği gibi teknik, değerlendirme yönelik, pedagojik ve iletişimsel yeterliklerin daha çok vurgulanmaktadır.

Eğitim ve Öğretim Süreçleri

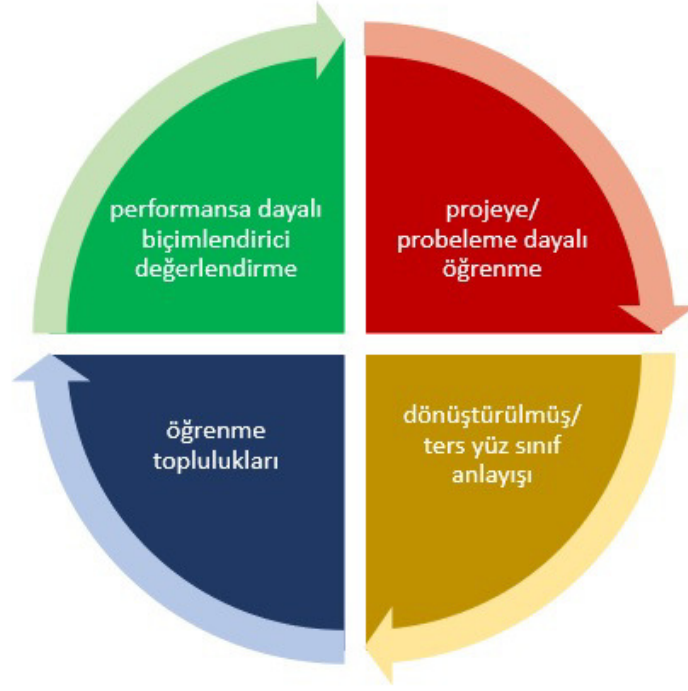
Uzaktan eğitim anlayışı içerisinde düşünülmesi gereken oldukça önemli bir gereklilik de **eğitim-öğretim** süreçlerinin uyarlanmasıdır. Her ne kadar amaç yüz yüze eğitim anlayışıyla aynı olsa da uzaktan eğitim; öğrenme ortamı ve etkileşim (öğrenen-öğretici etkileşimi, öğrenen-materyal etkileşimi, öğrenen-öğrenen etkileşimi, öğrenen-kurum etkileşimi) açısından farklıdır. Öğretim süreçlerinin amaçlarına ulaşması ve öğrenenlerin hedeflenen yeterliklere erişmesi için de farklı yaklaşım ve yöntemleri gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla **yükseköğretim kurumlarımız uzaktan eğitimi sadece dersleri ve diğer eğitim hizmetlerini çevrimiçi ortamlara aktarılması olarak değil, bir yaklaşım ve yöntem farklılaşması olarak ele almalıdır**. Bu farklılaşmanın merkezinde “Daha öğrenen merkezli, performans dayalı ve yetkinlik temelli öğretim süreçlerini uzaktan eğitim süreçleri içerisinde nasıl gerçekleştirebiliriz?” sorusu yer almalıdır. Kurumlar, uzaktan eğitim süreçlerine katkı sağlayacak eğitim kadrolarını, yönetsel personelini, bilişim personelini bu bakışla bilinçlendirmeli, eğitmeli; öğrenenlerine bu yeni öğrenme anlayışına uyum sağlamaya yönelik eğitimler vermelidir.

Kurum uzaktan eğitim sürecinde;

belirlenmeli ve tüm bu süreçleri yönetmek için gereken **sistemleri kurmalıdır**.

Uzaktan eğitim sürecinde, yükseköğretim düzeyi için kullanılacak öğrenen merkezli bir yöntem **projeye dayalı öğrenmedir**. Basitçe, ders amaçları ve çıktı/kazanımlar ışığında tanımlanmış proje görevlerinin gerçekleştirilmesine odaklanan projeye dayalı öğrenme yaklaşımı, ulaşılan sonuçlardan öte alınan yola, ortaya koyulan çabaya ve süreçte geliştirilen yetkinliklere odaklanmaktadır. Yöntem özellikle grupla öğrenme temelinde işletildiğinde, grup üyeleri birbirlerinden de önemli biçimde öğrenmekte; aynı zamanda bu grup etkileşimi öğrenenlerin derse bağlanmaları ve olumlu tutumlar geliştirmelerine önemli katkılar getirebilmektedir. Bugün bilişim teknolojileri grup üyelerinin, ortak grup çalışmalarını farklı fiziksel mekânlardan rahatlıkla sürdürebilecekleri sosyal etkileşim ve ortak metin üretme olanaklarına sahiptir. **Probleme dayalı öğrenme** benzer biçimde kullanılacak bir diğer öğrenme yöntemidir. Uzaktan eğitim sürecinde yararlanılabilecek öğrenen merkezli öğretim bileşenleri Şekil 3'de sunulmuştur.

Şekil 3: Uzaktan eğitim sürecinde yararlanılabilecek öğrenen merkezli öğretim bileşenleri

Uzaktan eğitimde kullanılabilecek bir diğer öğrenen merkezli **yaklaşım dönüştürülmüş ya da ters yüz** öğrenmedir. Bu yaklaşım içerisinde öğretim elemanı öğretimin kendisine düşen ve geleneksel anlamda sınıf içi süreçlerde anlatacağı kısmını görsel-ışitsel kayıtlara dönüştürerek öğrenenlere önceden sunmaktadır. Öğrenenlerde bu kayıtları önceden izleyip/dinleyip geldikleri derslerde konu üzerinde tartışmalar yürütüp üst düzey bilişsel beceriler geliştirebilmektedir. Dönüştürülmüş öğrenme, özellikle neden-sonuç ilişkilerinin kurulduğu öğrenme etkinlikleri için oldukça işlevsel bir yaklaşımdır.

Uzaktan eğitimde oldukça önemli bir soru da **uygulanmalı derslerin** uzaktan süreçlere nasıl aktarılacağıdır? Geleneksel anlamda, programın uygulanmalı kısımları için bazı derslerde %20 ya da %30'luk yüz yüze eğitim tanımlamak gibi çözümler işe koşulmuş olsa da günümüzde bilişim teknolojilerinin sunduğu animasyon, simülasyon, sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları bu tür derslerin uygulama kısımlarına öğrenenlerin buldukları ortamdan katılabilmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Doğa bilimleri ve sağlık bilimleri gibi alanlarda bu biçimde pek çok başarılı uygulama söz konusudur.

Uzaktan eğitim sürecinde temel bir öğrenme ortamı da öğrenenlere kendi aralarında fikir üretme ve tartışma olanağı yaratan çevrimiçi sosyal etkileşim yapılarıdır. **Öğrenme toplulukları** olarak adlandırılacak bu yapılar öğrenenlerin örgün süreçlerde kampüs içindeki sosyal mekanlarda, ders aralarında sınıf ve koridorlarda, sınav dönelerinde yurt ve kütüphanelerde gerçekleştirdikleri bilgi ve fikir alışverişi süreçlerini uzaktan eğitim sistemi içerisine taşımakta; aynı zamanda öğrenenlerin kendini ifade etme ve hoşgörü becerilerini de geliştirebilmektedir.

Unutmayınız;

Yükseköğretim kurumlarımızın tüm bu yöntem ve yenilikleri uzaktan eğitim süreçlerine aktarmalarının en temel yolları, öğretim üyelerinin bu konulardaki yetkinliklerini arttırmaları ve uzaktan eğitim sistemlerinin öğrenme yönetim ve içerik geliştirme alt sistemlerini bu yöntem ve yaklaşımlar uyarınca geliştirmeleridir.

Uzaktan eğitim sisteminin doğası, bu doğa içerisindeki yaklaşım ve yöntem farklılıkları müstakil ölçme-değerlendirme anlayış ve sistemlerini de beraberinde getirmektedir. Sağlıklı işleyen bir uzaktan eğitim sisteminin kendisiyle eşgüdümlü çalışan ve şeffaf bir ölçme sistemine ihtiyacı vardır. Bu süreçte öğrenen kendi sorumluluklarını, öğretim üyesi de bu sorumlulukların yerine getirilme durumunu nasıl izleyeceğini bilmelidir. Burada üzerinde durulan öğrenen merkezli yaklaşımlar, belli bir zamana sıkışmış (kesit), çaktan seçmeli ya da açık uçlu sınavların ötesinde ürün geliştirme ve buna dönük **öğretim sürecinin**

geneline yayılan performansa (erime) odaklanmaktadır. Bu bağlamda, uzaktan eğitim sistemini öğrenen merkezli anlayışlara göre oluşturan bir yükseköğretim kurumunun uzaktan ölçme sistemi de öğrenen **ürünlerine**, bunların zamana göre değişimini göz önüne seren portfolyolara dayanmalıdır.

Burada,

- **öğrenenlerin bireysel ya da birlikte ürettiği, metin, görsel, işitsel, görsel-işitsel tabanlı içerikler,**
- **sosyal etkileşim kayıtları,**
- **uzmanlarla yaptıkları görüşme kayıtları,**
- **proje günlükleri vb. öğrenme sürecine ilişkin ürünler** ölçme değerlendirmeye konu olabilir.

Bununla birlikte, uzaktan süreçlerde geleneksel sınav yaklaşımlarını (açık uçlu sınavlar, çoktan seçmeli testler) işletmek isteyen kurumlar, bu tür sınavları uzaktan gerçekleştirebilecek, öğrenenlerin sınav boyunca gözetimini sağlayabilecek, bilgi güvenliği yüksek mekanizma, ortam ve araçları oluşturmalıdır.

Uzman İnsan Kaynağı ve Destek Hizmetleri

Nitelikli bir uzaktan eğitim sürecinde gözetilmesi gereken bir diğer unsur da **uzman insan kaynağıdır**. **Bilişim teknolojileri** uzmanlarının süreç boyunca sürekli desteği, uzaktan eğitimin başarıyla yürütülmesi için gereklidir. Ayrıca, gerek uzaktan eğitim ortamının öğrenen ve öğretim elemanlarının etkili ve verimli biçimde kullanacağı biçimde tasarlanması gerekse öğreticilere materyal ve kaynak hazırlamada gerekli desteğin sağlanması için **öğretim teknolojileri** alanından uzmanların da varlığı oldukça önemlidir.

Bu noktada kurumların düşünmesi gereken bir diğer unsur da uzaktan eğitim sürecinde sunulacak **destek hizmetleridir**. Destek hizmetleri en genel anlamda, öğrenenlere ve öğretim elemanlarına verilen destek olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Verilen destek hizmetleri ile öğrenen ve öğretim elemanı gruplarının ihtiyaçlarının giderilmesi ve sürecin devamlılığı sağlanır, motivasyonu ve kuruma aidiyet duygusu artırılır.

Unutmayınız;

Uzaktan eğitim sürecinde verilen nitelikli destek hizmetleri ile öğrenci ve öğretim elemanlarının süreçle ilişkin motivasyon, güven, bağlılık ve doyum hisleri önemli ölçüde artabilmektedir.

Destek hizmetleri bilişsel (akademik ve teknik), duyuşsal (sosyal) ve yönetsel olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir (Tait, 2002). Ders ortam ve materyallerinin uygun tasarımda yapılandırılmasıyla bireysel öğrenmenin desteklenmesi **bilişsel**, öğrenenlerde aidiyet ve bağlılık oluşturmaya ve özgüveni geliştirmeye yönelik ortamların (sosyal medya grupları, tartışma forumları gibi) sunulması **duyuşsal**, etkin, şeffaf ve kullanıcı dostu bilgi yönetimi sistemi oluşturulması **yönetsel** boyutunu oluşturur. Verilen destek hizmetleri ile öğrenenin kendi öğrenme süreçlerinin kontrolünü almasına destek olunabilmektedir.

Öğretimin eş zamanlı (senkron) ve eş zamansız (asenkron) biçimlerine göre öğrenen ve öğreticilere anlık ya da anlık olmayan biçimde ne gibi destek hizmetleri sunulacağı (bağlantı sorunlarının giderilmesi, kaynak ve materyallerin gözden geçirilmesi, sisteme ilişkin şikayetlerin alınması, değerlendirilmesi, giderilmesi, sistem kayıtlarının izlenmesi, işlenmesi, değerlendirilmesi gibi), eğitim süreçlerinde özgüven, motivasyon ve kendini iyi ifade etmenin nasıl destekleneceği, ayrıca tüm bu süreçlerin işlerliğinin nasıl izlenip iyileştirileceği **belirlenmeli** ve gerekli **sistemler kurulmalıdır**.

Bilgi Güvenliği ve Etik Boyutlar

Uzaktan eğitim sistemi öğrenenler, öğreticiler, kaynak/materyaller ve tüm bu unsurların kendi arasında ve ilgili yükseköğretim kurumuyla olan etkileşimlerine ilişkin büyük miktarda veriyi kayıt altına almaktadır. Bu durumda;

- Bu verinin ne kadarına, kim tarafından, hangi koşullarda ve ne amaçlarla ulaşılacağı,
- Kişisel bilgilerin gizliliğinin nasıl sağlanacağı,
- Ayrıca gerek bilgi, kaynak, materyal üretimi ve paylaşımında gerekse öğrenen-öğretici, öğrenen-öğrenen ve öğrenen, öğretici-kurum etkileşiminde etik ilkelerin ne olduğu ve nasıl korunacağı

belirlenmeli ve gerekli sistemler oluşturulmalıdır.

Tüm eğitim süreçlerinde olduğu gibi uzaktan eğitim sürecinde de kalite yükseköğretim kurumlarının kendi sorumluluğundadır. Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK), uzaktan eğitim hizmetlerini kurumun

diğer faaliyetlerinden ayırmamakta, kurumun iç kalite güvencesi sistemi içerisinde [Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Ölçütleri](#) kapsamında değerlendirmektedir. Bununla birlikte yükseköğretim kurumlarımızın öz değerlendirme ve kanıt geliştirme sürecinde uzaktan eğitime daha sistemli biçimde yer vermelerine katkı sağlamak amacıyla Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Ölçütlerinin

- A. Kalite Güvencesi Sistemi,
- B. Eğitim ve Öğretim ve
- C. Yönetim Sistemi başlıkları altında uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin bazı örnek kanıtlar tanımlanmıştır. Kurumlarımız bu örnek kanıtlara [Kurum İç Değerlendirme Raporu Hazırlama Kılavuzu Sürüm 2.0'](#)dan erişebilirler.

Kaynaklar

Baturay, M.H. ve Türel, Y.K. (2012). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimcilerin Eğitimi: E-Öğrenmenin Yükselişi ile Beliren İhtiyaç. Eby, G., Yamamoto, G.T. ve Demiray, U. Türkiye'de E-Öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar-III, 1.Baskı. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi, 1-21.

Bayrak, F. (2014). Web tabanlı öz-değerlendirme sisteminde algılanan öz müdahalenin etkililiği. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bayrak, F., & Yurdugül, H. (2019). Açık ve uzaktan öğrenmede ölçme ve değerlendirme. E. Tekinarslan, & M. D. Gürer (Eds.). Açık ve uzaktan öğrenme (2. baskı) (ss. 289-309). Pegem Akademi, Ankara.

Janssen, C. (2015). IT Infrastructure. Techopedia.com:

Shttp://www.techopedia.com/definition/29199/it-infrastructure adresinden alındı.

Pituch, K. A., & Lee, Y. (2006). The influence of system characteristics on e-learning use. Computers & Education, 47(2), 222-244.

Tait, A. (2002). Rethinking learner support in the Open University UK A. Tait, R. Mills (Eds.), Rethinking learner support in distance education: Change and continuity in an international context. Routledge, London, pp. 185-197.

Prof. Dr. Buket AKKOYUNLU
Yükseköğretim Kalite Kurulu Danışmanı

Settings

Doç. Dr. Salih BARDAKCI
Yükseköğretim Kalite Kurulu Danışmanı